

Vrijdag 12 oktober 2018

TivoliVredenburg - Hertz - 20.00 uur

ALEXANDER GAVRYLYUK

Wolfgang Amadeus Mozart 1756 - 1791

Klaviersonate in C-majeur KV 330 (1783)

Allegro moderato

Andante cantabile

Allegretto

Frédéric Chopin 1810 - 1849

Ballade nr. 2 in F-majeur opus 38

Franz Liszt 1811 - 1886

Dante-Sonate (1849)

Pauze

Sergej Rachmaninov 1873 - 1943

Preludes opus 23 nr. 10, 6, 5; opus 32 nr. 12

Sergej Prokofjev 1891 - 1953

Sonate nr. 7 in Bes-majeur opus 83 (1942)

Allegro inquieto

Andante caloroso

Precipitato

Mozart - Klaviersonate in C

Zoals alle componisten op dit programma schreef Mozart zijn pianowerken vanuit een innige vertrouwdheid met het instrument. Maar een piano-pionier was hij niet; daarvoor was de aantrekkingskracht van andere genres te sterk en zijn afhankelijkheid van opdrachtgevers te groot.

Verspreid over zijn korte leven componeerde hij zo'n twintig pianosonates - sommige als studiemateriaal voor leerlingen, de meeste voor zijn eigen optredens. De sonate KV 330 behoort tot de laatste categorie: overtuigend bewijs dat de veronderstelde eenvoud van de toonsoort C-majeur wel degelijk concertwaardig kan zijn.

Tot zo'n opgeruimd wittetoetsen-klankbeeld voelde Mozart zich altijd sterk aangetrokken - mede daarom hebben de mineurtoonsoorten en dissonanten in zijn latere werk zo'n aangrijpend effect - en ten tijde van deze sonate mogelijk nog iets meer. Hij had twee jaar eerder zijn ontslag genomen bij de aartsbisschop van

Salzburg, was getrouwd en bestormde nu als zevenentwintigjarige het Weense muziekbastion. Zelfvertrouwen en optimisme spat van de werken uit die periode af en deze sonate vormt daarop geen uitzondering. Overigens bevat het langzame middendeel een noviteit. De hoofdmelodie wordt afgewisseld met een tweede thema dat nóg lieflijker moest klinken, en daartoe paste Mozart een onlangs uitgevonden soort demper toe waarbij een doek tussen de hamers en de snaren gemanooeuvreerd werd. Niet lang daarna was dat mechanisme alweer achterhaald; hedendaagse pianisten staat het linkerpedaal ter beschikking om hetzelfde effect te bereiken.

Frédéric Chopin - Ballade

Met zijn virtuoze en dramatische pianomuziek is Frédéric Chopin het archetype van een romantisch musicus. Zijn Poolse heimwee, zijn stormachtige relatie met de excentrieke schrijfster George Sand en zijn premature dood op 39-jarige leeftijd droegen het nodige tot dat imago bij. Maar hoe hoog de emotionele temperatuur in zijn werken ook oploait, hij beperkte zich tot abstracte titels als 'Sonate', 'Wals', 'Ballade' etc. In zijn composities - vrijwel alle voor solopiano - wilde hij niets specifiek uit- of afbeelden; hij vertolkte zichzelf, zijn eigen karakter en zijn persoonlijke zielenroerselen. De meeste stukken ontstonden uit improvisaties en dat is te horen in de grillige wendingen en de rijke versieringen. Maar ondertussen was hij compositorisch genoeg onderlegd om die soms wijdvertakte fantasieën op een compacte manier vorm te geven.

De vier Ballades zijn hoogtepunten in zijn oeuvre: ze zijn hyperexpressief, hecht gecomponeerd en zijn alleen voor de meest doorgewinterde vertolkers weggelegd. Er zijn aanwijzingen dat Chopin ze losjes baseerde op gedichten van zijn landgenoot Adam Mickiewicz en zich hier dus wél door een externe inspiratiebron liet leiden. Maar gedetailleerdere informatie is er niet - en zou de muziek ook niet per se mooier maken.

Chopin droeg Ballade nr. 2 op aan Robert Schumann, die kort daarvoor zijn pianowerk *Kreisleriana* aan Chopin had gewijd. Schumann verklaarde achteraf dat hij de Ballade nr. 1 beter vond, maar misschien had hij daarbij in zijn achterhoofd dat Chopin bij ontvangst van *Kreisleriana* alleen de opmaak van de titelpagina had geprezen. Je zou het impulsieve karakter van het stuk evengoed als een kwaliteit kunnen opvatten. Chopin laat een langzaam, ingetogen gegeven volgen door een roerig tweede idee en herhaalt dit patroon vervolgens, waarbij hij elementen uit beide gedeelten met elkaar verweeft.

Franz Liszt: Dante-Sonate

Heel wat negentiende-eeuwse componisten maakten parallel carrière als podiumvirtuoos. Muzikaal spierballenvertoon was niks nieuws. Maar de bijna circusachtige extremiteiten die Franz Liszt en andere klavierleeuwen op het publiek loslieten hadden geen precedent - ook weer omdat hun pianistiek mee-evolveerde met de nieuwste verfijningen van het pianomechaniek. Er zijn diverse redenen waarom je anderen wilt laten zien hoe ver je kunt gaan. Narcisme is er één van, broodwinning een andere. Bij Liszt speelde ook spiritualiteit een rol: zijn 'boven-

menselijke' pianospel symboliseerde het contact met het hogere. Hetzelfde spreekt uit zijn composities, waarin God en de duivel om voorrang vechten en religieuze rituelen worden afgewisseld met dodendansen.

Geen wonder dat Liszt gefascineerd raakte door Dante Alighieri's Goddelijke komedie, een middeleeuws mega-gedicht dat een reis door het hiernamaals beschrijft. Het gekerm van de verdoemden in de hel en de extase die in het paradijs heerst vonden hun weg in *Après une lecture de Dante - Fantasia quasi una Sonata*, of kortweg de Dante-Sonate. De volledige titel is accurater; het stuk is eerder een vrije fantasie dan een sonate, maar wel met een doordachte structuur. Het duistere beginthema - de afdaling in de hel - wordt beantwoord door de jubelzang uit de hemel, maar Liszt gebruikt hetzelfde notenmateriaal: hier demonstreert hij zijn wonderlijke vermogen om één thema voortdurend om te vormen en nieuwe gedaantes te laten aannemen.

Sergej Rachmaninov: Preludes

Behalve composities in diverse genres liet Sergej Rachmaninov vele opnames na van zijn fenomenale pianospel. Ze vormen een ijkpunt voor latere interpreten, maar slaan bovenal een brug tussen de late Romantiek en de moderne tijd waar Rachmaninov midden in stond. Zijn podiumcarrière voltrok zich grotendeels in Amerika, waar hij sinds 1918 woonde. Het hyper-commerciële muziekleven aldaar was onvergelijkbaar met de saloncultuur waarin Chopin en Liszt nog opereerden. Aan componeren kwam hij door zijn hectische concertagenda nauwelijks nog toe.

Lange tijd werd hij dan ook niet zozeer als een volwaardig componist beschouwd, maar als een componerende pianist - een lot dat ook Chopin had kunnen treffen, met zijn nog veel eenzijdiger oeuvre. Maar Chopin was een revolutionair die een stempel op vrijwel alle latere pianomuziek drukte; Rachmaninov ontsloot geen nieuwe klankwerelden, maar maakte wel een zeer persoonlijke mix van Chopineske sierlijkheid en Russisch melodiegevoel. Daarnaast droeg de spanwijdte van zijn ongevoel grote handen bij tot het typische Rachmaninov-klankbeeld; een Russische tijdgenoot vergeleek het met het gebeier van kerkklokken.

Chopin was ook zijn voorbeeld toen hij rond 1910 besloot de elf Preludes die hij rond de eeuwwisseling had geschreven uit te breiden tot een cyclus die alle 24 majeur- en mineurtoonsoorten omvatte. Dat lijkt een invuloefening, maar Rachmaninov verleende ze een overrompelende spontaniteit.

Concertpianisten plegen hun eigen selectie te maken - voor integrale uitvoering waren ze nooit bedoeld, al bieden ze genoeg contrast in sfeer en karakter.

Sergej Prokofjev - Sonate nr. 7

Volgens Sergej Prokofjev werd zijn componeerstijl gekenmerkt door een combinatie van vijf elementen: klassieke vormopbouw, moderne harmonieën, expressieve melodie, 'motorische' ritmiek en een hang naar het groteske of karikaturale. Meestal treden ze niet alle even sterk op de voorgrond, maar in de Zevende Sonate

heeft elke karakteristiek wel een paar gloriemomenten.

Geschreven tussen 1940 en 1942 (tegelijkertijd met de Sonates 6 en 8) sluit deze grimmige muziek aan bij de actualiteit. De agressie van deel één roept gemakkelijk associaties op met de recent uitgebroken Wereldoorlog; als Prokofjev marcherende legers, kogelregens en ontploffingen had willen weergeven, had hij het niet beter kunnen doen.

Het middendeel lijkt daarentegen vanuit het perspectief van de slachtoffers geschreven te zijn. Wat begint als een wiegelied zwelt aan tot een klaagzang, ondersteund door macaber 'klokgelui'. Hier kun je je afvragen of deze 'oorlogssonate' niet eigenlijk een reactie is op de Stalin-terreur waaronder Rusland al jaren sidderde. Maar je kunt je óók afvragen of Prokofjev überhaupt maatschappelijke betrokkenheid toonde met dit werk. Zijn houding jegens het Sovjetbewind was tamelijk naïef; politiek had hem nooit geïnteresseerd en het enige wat voor hem telde, was dat hij kon doorcomponeren, ongeacht de omstandigheden.

Het slotdeel geeft daarover geen uitsluitsel - dit soort bezeten toccata's schreef Prokofjev al in zijn conservatoriumtijd. Maar het is een onweerstaanbaar sluitstuk, met een stuijterende zeven-achtste maatsoort en, tegen het slot, akkoordspongen die Franz Liszt zelfs in zijn nachtmerries niet zou tegenkomen.

Michiel Cleij

Alexander Gavrylyuk begon op zevenjarige leeftijd met zijn pianostudie in zijn geboorteland Oekraïne. In 1999 won hij de Eerste Prijs op het Horowitz -Pianoconcours in Kiev en een jaar later als jongste deelnemer de Eerste prijs op het Hamamatsu Pianoconcours in Japan. Sindsdien viert de pianist triomfen op de grote concert-podia. In 2005 won Alexander Gavrylyuk de Eerste Prijs, de Gouden Medaille én de Prijs voor Beste Uitvoering van een Pianoconcert van de wereldwijd befaamde Arthur Rubinstein Internationaal Piano Concours in Tel Aviv. Hij soleerde met de meest vooraanstaande orkesten ter wereld. In 2003 werd Alexander Gavrylyuk benoemd tot Steinway-artist. In januari 2007 maakte hij op uitnodiging van Nikolaj Petrov zijn recitaldebuut in de Grote Zaal van het Conservatorium van Moskou. Datzelfde jaar gaf hij ook een recital in het Kremlin.

Hij treedt overal ter wereld op als solist met vooraanstaande orkesten en in recitals. Tot zijn vaste kamermuziekpartners behoort Janine Jansen. In 2002 kreeg hij een ernstig auto-ongeluk dat een einde leek in te luiden van zijn carrière. In plaats van de piano eraan te geven, was Gavrylyuk zó dankbaar dat hij ondanks alles weer herstelde, dat zijn passie voor muziek er alleen maar groter en intenser door werd: 'Muziek is iets wonderbaarlijks. Muziek is de grootste schepping van de mensheid. Geen andere kunst kan mensen zo diep ontroeren. Muziek is een uitdrukking van liefde.'

Volgende concert in de serie Internationale Topensembles 2
Woensdag 7 november - Truls Mørk & Behzod Abduraimov
Werken van Beethoven, Prokofjev en Rachmaninov